

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2018

A1. Ο συγγραφέας πραγματεύεται στο κείμενό του τη σχέση της παιδείας με την εκπαίδευση. Η παιδεία είναι έννοια σφαιρική και πολυεπίπεδη, που στην αρχαιότητα μετασχηματίζεται διαρκώς και συνδέεται με τη διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου, τη γνώση και την αρετή, αλλά και την ίδια τη νεότητα, ενώ η εκπαίδευση αφορά περισσότερο την άσκηση και τη διδασκαλία. Βέβαια, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι παιδεία και εκπαίδευση, παρά τις διαφορές τους, αφορούν εξίσου τη μάθηση και τη γνώση που παρέχονται από την Πολιτεία και τους ιδιωτικούς φορείς. Θεωρεί ωστόσο ότι η ουσιώδης διαφορά τους έγκειται στο ότι η παιδεία είναι μια αυτόβουλη διαδικασία, ενώ η εκπαίδευση είναι πράξη υποχρεωτική, με καθορισμένη αποστολή. (106 λέξεις)

B1. α. Λάθος, β. Λάθος, γ. Σωστό, δ. Λάθος, ε. Σωστό

B2. α) Η παράγραφος αναπτύσσεται με σύγκριση - αντίθεση. Στο χωρίο: «Δηλαδή...υποχρεωτική» ο συγγραφέας τονίζει τη διαφορά μεταξύ παιδείας και εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι η παιδεία αποτελεί μέθοδο σχετικά ελεύθερη, ενώ η εκπαίδευση πράξη με προκαθορισμένη αποστολή. (Παρατήρηση: δεκτή και η απάντηση ορισμός εφόσον αιτιολογηθεί).

β) ωστόσο: αντίθεση
επομένως: συμπέρασμα
προκειμένου: σκοπός
που πάει να πει ότι: επεξήγηση
κυρίως: έμφαση

B3.α) ΣΥΝΩΝΥΜΑ

ανιχνεύονται: εντοπίζονται, απαντώνται, ανευρίσκονται, ιχνηλατούνται, βρίσκονται
συνάπτεται: ενώνεται, συνδέεται, συναρμόζεται, συναρτάται, συνδυάζεται, συνυφαινεται, σχετίζεται
εμφανίζεται: φανερώνεται, παρουσιάζεται, επισημαίνεται, εντοπίζεται
συντελεστών: παραμέτρων, παραγόντων, συνιστωσών
προφανείς: έκδηλες, εναργείς, ευδιάκριτες, εύλογες, ξεκάθαρες, ολοφάνερες, φανερές, πρόδηλες

β) ΑΝΤΩΝΥΜΑ

αναβαθμίζεται: υποβαθμίζεται, επιδεινώνεται, χειροτερεύει
μεταγενέστεροι: προγενέστεροι, προηγούμενοι, πρότεροι
επιτρέπουν: απαγορεύουν, αποτρέπουν
ιδιωτική: δημόσια, κρατική
διαφορές: ομοιότητες, αναλογίες, αντιστοιχίες, ταυτίσεις

B4. α) εναλλάσσονται, ανιχνεύονται, αναβαθμίζεται, αναδεικνύεται, θεωρείται, συνάπτεται

β) Ο συγγραφέας με τη χρήση της παθητικής φωνής δίνει έμφαση στην ενέργεια του ρήματος (απόκρυψη υποκειμένου). Μάλιστα, ο λόγος του κειμένου αποκτά ακαδημαϊκό, επιστημονικό και δοκιμιακό ύφος. Τέλος, εφόσον το υποκείμενο αποκρύπτεται, το ύφος γίνεται απρόσωπο και αποστασιοποιημένο.

Γ1. Ο μαθητής καλείται να γράψει ένα άρθρο (500-600 λέξεις) στη μαθητική εφημερίδα στο οποίο:
α) υποστηρίζει ότι το σχολείο οφείλει, παράλληλα με την εκπαιδευτική, να ασκεί και παιδευτική λειτουργία
β) προτείνει τρόπους, με τους οποίους εκπαιδευτικοί και μαθητές/μαθήτριες μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση του παιδευτικού ρόλου του σχολείου.

A' ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ

Στο α' ζητούμενο ο μαθητής υποστηρίζει ότι το σχολείο δεν πρέπει να προσφέρει μόνο εκπαίδευση, αλλά και παιδεία, να λειτουργεί ως φορέας παιδείας, να διαμορφώνει επομένως μια πολυδιάστατη ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Ουσιαστικά, το σχολείο πρέπει να παρέχει γενική - ανθρωπιστική παιδεία.

Πνευματική καλλιέργεια

α) Το σχολείο οφείλει να προσφέρει στον μαθητή τη δυνατότητα να φτάσει στη βαθιά πνευματική καλλιέργεια, να αποκτήσει σφαιρικές γνώσεις για τον πολιτισμό, την ιστορία, τη φιλοσοφία, την τέχνη του δικού του λαού, αλλά και των άλλων λαών. Η ουσιαστική καλλιέργεια επιτρέπει στον νέο να γνωρίσει και να θαυμάσει τα πολιτιστικά, τα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα της ανθρωπότητας μέσα στους αιώνες. Έτσι, ο νέος αποκτά ένα σύνολο γενικών γνώσεων -γενική παιδεία- και απομακρύνεται από την εξειδίκευση και τη μονομέρεια που συχνά επιβάλλει στην εποχή μας η επιστημονική κατάρτιση. Καλλιεργεί το πνεύμα του σφαιρικά, καθολικά, έχει ανοιχτούς πνευματικούς ορίζοντες και αποφεύγει να γίνει ένα εξειδικευμένο εργαλείο λόγω της επαγγελματικής του ταυτότητας.

β) Ο άνθρωπος που διαθέτει παιδεία καλλιεργεί τη λογική, την κριτική ικανότητα, τον προβληματισμό. Η καλλιέργεια της λογικής απομακρύνει τον άνθρωπο από μύθους, πλάνες, δεισιδαιμονίες και προκαταλήψεις. Τον εμποδίζει να ενταχθεί στον κόσμο του παραλόγου. Του δίνει τη δυνατότητα να λειτουργήσει ως ανεξάρτητη προσωπικότητα. Η λογική ενεργοποιεί την κριτική διάθεση του ανθρώπου απέναντι σε κάθε εξωτερικό ερέθισμα και του διδάσκει να στηρίζεται στον ορθό λόγο, την αποδεικτική λογική. Έτσι, ο άνθρωπος κρίνει, επεξεργάζεται λογικά κάθε πληροφορία από το περιβάλλον του και αποφεύγει την παραπληροφόρηση, την προπαγάνδα και τη χειραγώγηση.

γ) Το σχολείο οφείλει να προωθήσει τη γνωριμία του νέου με την τέχνη και τα αγαθά του πολιτισμού. Ο νέος μέσω του σχολείου βρίσκεται σε επαφή με την καλλιτεχνική παραγωγή, διαβάσει λογοτεχνικά κείμενα, παρακολουθεί θεατρικές παραστάσεις και μουσικές εκδηλώσεις ασκείται με λίγα λόγια σε όλες τις μορφές της τέχνης, όχι μόνο ως πομπός, αλλά και ως δέκτης ορισμένες φορές. Μάλιστα, η παιδευτική λειτουργία του σχολείου μπορεί να τον γαλουχήσει να μελετήσει την ιστορία και τον πολιτισμό και των άλλων λαών, να γνωρίσει καινούργια καλλιτεχνικά ρεύματα, διαφορετικές πολιτιστικές προσεγγίσεις και να βγει από την αλαζονική πολλές φορές αντίληψη ότι ο δικός του πολιτισμός είναι ο μόνος που έχει πολιτιστικό και ιστορικό ενδιαφέρον. Η επαφή του με τα πολιτιστικά αγαθά των λαών μέσα στο πέρασμα των αιώνων διευρύνει ακόμα περισσότερο την καλλιέργειά του, επειδή προσφέρει αισθητική-καλλιτεχνική απόλαυση και αγωγή. Συνεπώς καλλιεργείται αισθητικά, ευαισθητοποιείται και πλουτίζει τον εσωτερικό του κόσμο.

Εσωτερική διαμόρφωση

Ηθική καλλιέργεια: το σχολείο που παρέχει παιδεία καλλιεργεί ηθικά, διαμορφώνει το ήθος, δηλαδή τον χαρακτήρα του σύγχρονου νέου. Η εκπαίδευση οφείλει να διαμορφώσει ένα σύνολο ηθικών αξιών και αρχών, με βάση τις οποίες δρα, συμπεριφέρεται, επιλέγει και ζει. Η ηθική, επομένως, προσδιορίζει τη στάση του νέου απέναντι στη ζωή και τον κόσμο. Το σύνολο των ηθικών αξιών εκφράζει τη δεοντολογία του νέου, φανερώνει τα κριτήρια με τα οποία αυτός αξιολογεί το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο, το σωστό και το λάθος. Στόχος του σχολείου είναι (θα έπρεπε να είναι) να μεταφέρουν στους νέους ηθικές αξίες και αρχές ανθρωποκεντρικές. Αξίες δηλαδή που έχουν ως κέντρο τον ίδιο τον άνθρωπο, που υπηρετούν τον άνθρωπο, τον προάγουν και τον οδηγούν συνεπώς στον ανθρωπισμό. Η αγάπη, ο σεβασμός για τον συνάνθρωπο, η αλληλεγγύη, η αλληλοβοήθεια είναι αξίες που καλλιεργούν το πνεύμα της κοινωνικής προσφοράς στους νέους, της συμπαράστασης προς τον άλλο άνθρωπο. Ο σεβασμός, η ανεκτικότητα και η αποδοχή της διαφορετικότητας του άλλου απομακρύνουν τους νέους από τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις, που γεννούν τον ρατσισμό και το μίσος. Η ειλικρίνεια, η εντιμότητα, η δικαιοσύνη ομαλοποιούν τις ανθρώπινες σχέσεις και εξασφαλίζουν την αρμονική συνύπαρξη μέσα στις κοινωνικές ομάδες. Η στροφή στον ανθρωπισμό είναι τελικά ο μόνος δρόμος για να αποφύγουμε τον ατομικισμό, την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, τη βία και την κάθε λογής παραβίαση των δικαιωμάτων μας.

Ψυχική καλλιέργεια: Η εκπαίδευση συντελεί στην ψυχική καλλιέργεια του νέου. Καλλιεργεί τον ψυχικό του κόσμο, με στόχο να φτάσει στην ψυχική γαλήνη και ηρεμία. Μέσω της παιδείας που οφείλει να προσφέρει οι εσωτερικές εντάσεις περιορίζονται, οι βίαιες παρορμήσεις ελέγχονται, τα ακατέργαστα επιθετικά ένστικτα αναστέλλονται. Τα πάθη που μπορεί να οδηγήσουν τον νέο έξω από τα αποδεκτά πλαίσια συμπεριφοράς χαλιναγωγούνται, οι πρωτόγονες παρορμήσεις περιορίζονται και ο εσωτερικός μας κόσμος ομαλοποιείται και ισορροπεί. Έτσι, ο νέος φτάνει στην εσωτερική ευγένεια και κατακτά την ψυχική ηρεμία και υγεία. Με τον τρόπο αυτό, πετυχαίνει και την εσωτερική γαλήνη, αλλά και την ομαλή

συνύπαρξη με τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας. Η εσωτερική καλλιέργεια του ανθρώπου αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για μια ισορροπημένη σχέση τόσο με τον ίδιο του τον εαυτό όσο και με τους συνανθρώπους του μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον.

Κοινωνικοποίηση

Η κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία της ομαλής ένταξης του νέου μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον. Ο κοινωνικός χώρος έχει συγκεκριμένες δομές, νόμους και πλαίσια λειτουργίας. Η εκπαίδευση, λοιπόν, βοηθά τον νέο άνθρωπο να συμφιλιωθεί με τον αντικειμενικό κόσμο, να αποκτήσει αίσθηση της πραγματικότητας και συνείδηση της κοινωνικής ζωής. Αυτά αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την ενεργό και ουσιαστική συμμετοχή του ανθρώπου στη συλλογική ζωή. Έτσι, αντιλαμβάνεται τις ανάγκες της συλλογικής ζωής και επομένως συνειδητοποιεί τον ρόλο του μέσα σ' αυτήν, τις ευθύνες του, τις υποχρεώσεις, αλλά και τα δικαιώματά του. Γίνεται «εργάτης» του αγώνα για την κοινωνική ελευθερία και αγωνίζεται για τη λύση των προβλημάτων που αφορούν τον κοινωνικό του χώρο. Με την εργασία του, τη δράση και την αρετή του συμβάλλει στην πρόοδο του πολιτισμού και την εξέλιξη του κοινωνικού του χώρου.

Πολιτικοποίηση

Η προώθηση και η επίλυση των προβλημάτων του κοινωνικού χώρου είναι δυνατή μόνο μέσα από τις πολιτικές διαδικασίες. Η εκπαίδευση είναι πρωταρχικός παράγοντας διαμόρφωσης πολιτικής συνείδησης. Ο νέος με τη βοήθεια του σχολείου ωριμάζει κοινωνικά και πολιτικά και συνειδητοποιεί τον ρόλο του ως πολίτη μέσα στο κοινωνικό σώμα. Κατανοεί τη σχέση ανάμεσα στον πολίτη και την Πολιτεία και διδάσκεται ότι είναι «μέλος και μέρος της Πόλεως» – με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις ευθύνες και τα δικαιώματα που προκύπτουν. Σταδιακά, διαμορφώνει πολιτική θεωρία, η οποία καθορίζει και την πολιτική του συμπεριφορά και πρακτική. Η ενεργός και ουσιαστική συμμετοχή του λαού στα κοινά δρώμενα στηρίζει και ενδυναμώνει το δημοκρατικό πολίτευμα, προασπίζει τις ατομικές ελευθερίες και κατοχυρώνει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

B' ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ

Στο β' ζητούμενο ο μαθητής προτείνει τρόπους, με τους οποίους εκπαιδευτικοί και μαθητές/μαθήτριες μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση του παιδευτικού ρόλου του σχολείου. Προτείνει τρόπους που μπορούν να επιτρέψουν την πραγμάτωση του α' ζητουμένου, ώστε το σχολείο να προσφέρει βαθιά και σφαιρική καλλιέργεια και αγωγή, δηλαδή παιδεία. Οι τρόποι αφορούν και στο περιεχόμενο σπουδών (θεωρητικά) και σε δράσεις που μπορούν να γίνουν.

A. Θεωρητικά (περιεχόμενο – χαρακτήρας σπουδών)

1. Η απαίτηση για πραγματική συνύπαρξη μιας βαθιάς – γενικής εκπαίδευσης με περιεχόμενο όμως από τον χώρο των ανθρωπιστικών αλλά και των σύγχρονων τεχνοοικονομικών σπουδών αποκτά στην εποχή μας καινούργιο νόημα. Ο συνδυασμός της κλασικής παιδείας και των θετικών επιστημών, όπως και των επιστημών της τεχνολογίας και της πληροφορικής θα προσφέρει την πολυπόθητη πλατιά αντίληψη που όλοι θέλουμε ο νέος να έχει στην εποχή της πληροφορίας. Βαθιά καλλιέργεια, γνώση, λογική και προβληματισμός, κριτική αντίληψη, ικανότητα επεξεργασίας και επιλογής των νέων δεδομένων, θα κάνουν τη μάθηση βιωματική και θα καλλιεργήσουν τη δημιουργικότητα και την πρωτοβουλία των μαθητών, ώστε να συμμετέχουν σε μια νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, στην οποία οι πληροφορίες ανανεώνονται ταχύτατα και αφορούν τα πάντα για τα πάντα.

2. Αλλαγές πρέπει να γίνουν και στις εκπαιδευτικές μεθόδους διδασκαλίας. Η μάθηση μέσα από τις παραδόσεις μόνον, η πάντα ελεγχόμενη από τη μεριά αυτού που διδάσκει, περιορίζεται (δασκαλοκεντρική). Το κέντρο μετατίθεται από τον δάσκαλο στον μαθητή (μαθητοκεντρική), η γνώση γίνεται ανακαλυπτική (ερευνητική μάθηση). Ο συνεργατικός ρόλος του εκπαιδευτικού επιτρέπει να αναπτυχθούν συμμετοχικές δομές, συνεργευστικότητα και συλλογική προσπάθεια στην αντιμετώπιση γνωστικών και άλλων παιδαγωγικών προβλημάτων (ομαδοσυνεργατική μάθηση). Με αυτόν τον τρόπο η γνώση αποκτά βιωματικό χαρακτήρα, συνδέεται με τη ζωή και κατακτιέται ουσιαστικά, γιατί αφορά τον μαθητή, γιατί αφορά τη ζωή.

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

3. Οι αλλαγές αφορούν και τα μέσα εκπαίδευσης (υποδομές). Η εκπαίδευση χρειάζεται το διαδίκτυο ως χρήσιμο συμπλήρωμα μάθησης. Η γνώση του παραδοσιακού βιβλίου πρέπει να συναντηθεί με τη γνώση του διαδικτύου. Η τεχνοκρατική εκπαίδευση πρέπει να βρει το πραγματικό της περιεχόμενο. Χώροι εφαρμογής της γνώσης, εργαστήρια, ερευνητικές εργασίες και πειράματα κάνουν τη γνώση βιωματική και περισσότερο διασκεδαστική. Βιβλιοθήκες, ηλεκτρονικά μέσα, διαδραστικοί πίνακες και κάθε είδους οπτικοακουστικό υλικό είναι στη διάθεση των μαθητών, για να ερευνήσουν και να ανακαλύψουν μόνοι τους τη γνώση. Πολιτιστικές εκδηλώσεις, γιορτές, αφιερώματα, διαλέξεις κ.τ.λ. συμβάλλουν στην πνευματική ανάπτυξη και καλλιέργεια των μαθητών, ακόμα και εκδρομές – ταξίδια, εθελοντικές δράσεις, που διατηρούν στα πλαίσια του σχολείου χαρακτήρα παιδαγωγικό και (επι)μορφωτικό.

B. Δράσεις

1. Η αισθητική αγωγή των νέων πραγματοποιείται μέσω της επαφής τους με τα αγαθά της τέχνης και του πολιτισμού. Οι μαθητές βρίσκονται σε επαφή με την καλλιτεχνική παραγωγή του τόπου, γνωρίζουν τη λογοτεχνία, παρακολουθούν θέατρο, επισκέπτονται πολιτιστικούς και αρχαιολογικούς χώρους, γνωρίζουν επομένως την πολιτιστική τους κληρονομιά. Το σχολείο, όμως, φέρνει τους μαθητές σε επαφή και με τα πολιτιστικά αγαθά των άλλων λαών. Τα μαθήματα της αισθητικής αγωγής, η χρήση του διαδικτύου, αλλά και οι εκδρομές, τα ταξίδια, βοηθούν τους μαθητές να γνωρίσουν καινούργια καλλιτεχνικά ρεύματα, διαφορετικές πολιτιστικές προσεγγίσεις και να βγουν από τα στενά πλαίσια του δικού τους πολιτισμού ή από την αλαζονική αντίληψη ότι ο πολιτισμός τους είναι ανώτερος από τους άλλους. Η επαφή του νέου με τα πολιτιστικά αγαθά των λαών μέσα στο πέρασμα των αιώνων διευρύνει ακόμα περισσότερο την καλλιέργειά του, επειδή προσφέρει αισθητική-καλλιτεχνική απόλαυση και αγωγή. Έτσι, ο νέος καλλιεργείται αισθητικά, ευαισθητοποιείται και πλουτίζει τον εσωτερικό του κόσμο.

2. Η σχολική ζωή οργανώνεται στο μεγαλύτερο μέρος της -αν όχι σε όλο- ομαδικά, γεγονός που συμβάλλει στην εσωτερική – ηθική καλλιέργεια των μαθητών. Η καθημερινότητα της σχολικής τάξης, ο διάλογος και η ανταλλαγή απόψεων, η ομαδοσυνεργατική μάθηση, οι ερευνητικές εργασίες «υποχρεώνουν» κατά κάποιον τρόπο τους μαθητές να συνυπάρξουν, να σεβαστούν, να κάνουν υπομονή, να μάθουν να είναι ανεκτικοί. Ο αθλητισμός και οι ομαδικές δραστηριότητες, οι εκδρομές –ειδικά οι ολιγοήμερες στις οποίες οι μαθητές συμβιώνουν- καλλιεργούν ηθικά τους νέους, απομακρύνονται από τον εγωισμό, μαθαίνουν να αποδέχονται το διαφορετικό, να εκτιμούν και να σέβονται τους συμμαθητές τους, να αλληλεπιδρούν, αξίες που είναι σημαντικές για την μετέπειτα κοινωνική ζωή.

3. Κάθε ομαδική δραστηριότητα μέσα στο σχολείο συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των μαθητών. Η συνύπαρξη στην τάξη, ο διάλογος, οι ομαδικές εργασίες, τα παιχνίδια, οι εκδρομές, οι αθλητικές εκδηλώσεις αποτελούν δράσεις που προϋποθέτουν τον «άλλο», άρα που βοηθούν να εκφραστούν οι κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών. Ειδικά για την πολιτική τους ωρίμαση, ο θεσμός των μαθητικών συμβουλίων, τα πενταμελή και δεκαπενταμελή συμβούλια, υπάρχουν όχι μόνο για να διευθετούν οι μαθητές τις σχέσεις τους με το σχολείο, αλλά και για να μαθαίνουν τα πλαίσια της πολιτικής οργάνωσης στην κοινωνική ζωή.

4. Μπορεί να ακούγεται συντηρητικό, αλλά είναι διαχρονικά επίκαιρο, το σχολείο δεν πρέπει να απομακρύνει τους μαθητές από το βιβλίο, το λογοτεχνικό, το επιστημονικό, το ιστορικό κ.τ.λ.. Το βιβλίο είναι βασική και αξεπέραστη πηγή πληροφόρησης και γνώσης. Όμως, με υποδομές (χώροι, βιβλιοθήκες, Η/Υ), χωρίς απομνημόνευση και βαθμοθηρία, χωρίς άκριτη και αβασάνιστη αναπαραγωγή του «ενός σχολικού βιβλίου», με μάθηση δημιουργική, και πάντα σε συνδυασμό με τις νέες τεχνολογίες.

5. Ο διάλογος μέσα στην τάξη, η ανταλλαγή πληροφοριών, η αντιπαράθεση, η διαφωνία, η ανοχή σε πληροφορίες που δεν μας βρίσκουν σύμφωνους, προετοιμάζουν τους νέους, πλάθουν δημοκρατικές συνειδήσεις, φιλελεύθερες και δεκτικές να αναπτύξουν διάλογο με τον «άλλο» -άνθρωπο, λαό, πολιτισμό κ.τ.λ.

6. Το δημιουργικό σχολείο φέρνει τους μαθητές σε επαφή με την Κοινωνία της Πληροφορίας, γιατί φέρνει τους μαθητές σε επαφή με την κοινωνία, κάνει άνοιγμα στην κοινωνία, την τοπική, την εθνική, την παγκόσμια. Εθελοντικές δράσεις, περιβαλλοντικές δράσεις, ταξίδια, εκδρομές, επισκέψεις σε άλλους τόπους φέρνουν την πληροφορία κοντά στον νέο, την κάνουν βίωμα και κτήμα του.